

شیپا (شبکه پیشرفت) با همکاری مجموعه سرچشمه برگزار می کند:

اولین دوره آموزشی MPA حکمرانی مردمی با رویکرد

✓ سرفصل های دوره

حکمرانی اقتصادی

حکمرانی فرهنگی

مسائل اجتماعی ایران

مسائل سیاسی ایران

مبانی حکمرانی مردمی

«گفتمانی، مسأله محور،
مهارتی

«مبتنی بر نگاه متمایز
انقلاب اسلامی

«نشست های تخصصی با
حضور اساتید مطرح کشوری

بررسی ورود موج‌های سرمایه‌داری به ایران

سیر تاثیر سرمایه‌داری بر ایران از
عصر صفویه تا انقلاب اسلامی

شیپا (شبکه پیشرفت) با همکاری مجموعه سرچشمه برگزار می‌کند

کارگاه پنجم
دوره آموزشی

MPA

با ارائه:

دکتر حمیدرضا
مقصودی

بررسی ورود موج‌های سرمایه‌داری به ایران

+ سیر تاثیر سرمایه‌داری بر ایران از
عصر صفویه تا انقلاب اسلامی

✓ عناوین کارگاه:

ساز و کار سلطه‌گری غرب در اقتصاد ایران

ساز و کار سلطه‌پذیری جامعه ایرانی از اقتصاد غرب

مقاومت جامعه ایرانی در برابر سرمایه‌داری

نقش رژیم صهیونیستی در تثبیت حاکمیت
سرمایه‌داری در ایران و منطقه

تهران، میدان بهارستان،
مجموعه فرهنگی سرچشمه
پنجشنبه‌ها، ساعت ۱۳ الی ۱۸

ثبت‌نام با پیام به آیدی ایتا یا بله
mpa_shipaa

کسب اطلاعات بیشتر
۰۹۹۶-۴۷۷۶۱۵۴

شبکه یاریگران
پیشرفت ایران

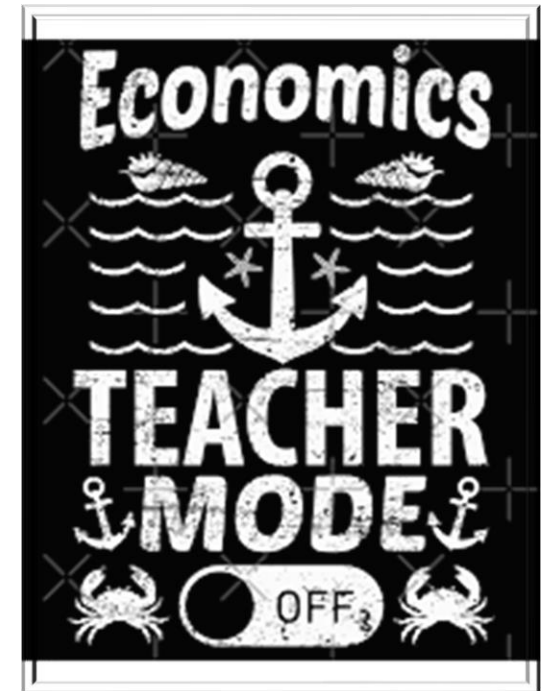
منظور از ورود سرمایه‌داری به ایران

منظور این نیست که ایران در بازه‌ای از زمانه، آموزه‌های سرمایه‌داری را درونی کرده است. بلکه مراد این است که در بازه‌ای از تاریخ، کنش‌های اقتصاد سیاسی در ایران را می‌توان متأثر از کنش‌ها و ایده‌های سرمایه‌داری دانست.

ممیزه‌های هر مکتب اقتصادی

- Mode of allocation of resource
- Mode of production
- Mode of monetarization
- Mode of consumption
- Value theory
- Mode of distribution
- Mode of commerce

ممیزه‌های سرمایه‌داری

- Mode of production(mass technological production)
- Mode of allocation of resource(privatization)
- Mode of monetarization (banking and dollarization)
- Mode of consumption(maximizing utility)
- Value theory(price theory)
- Mode of distribution (mass technological distribution; platform economics)
- Mode of commerce(colonization): refer to mercantilism

موج‌های ورود سرمایه‌داری به ایران موج اول: ورود مد تجاری

جنگ‌های صلیبی (۴۸۸ تا ۶۹۰ هـ ۱۰۹۵ تا ۱۲۹۱ م)

انقلاب دریانوردی

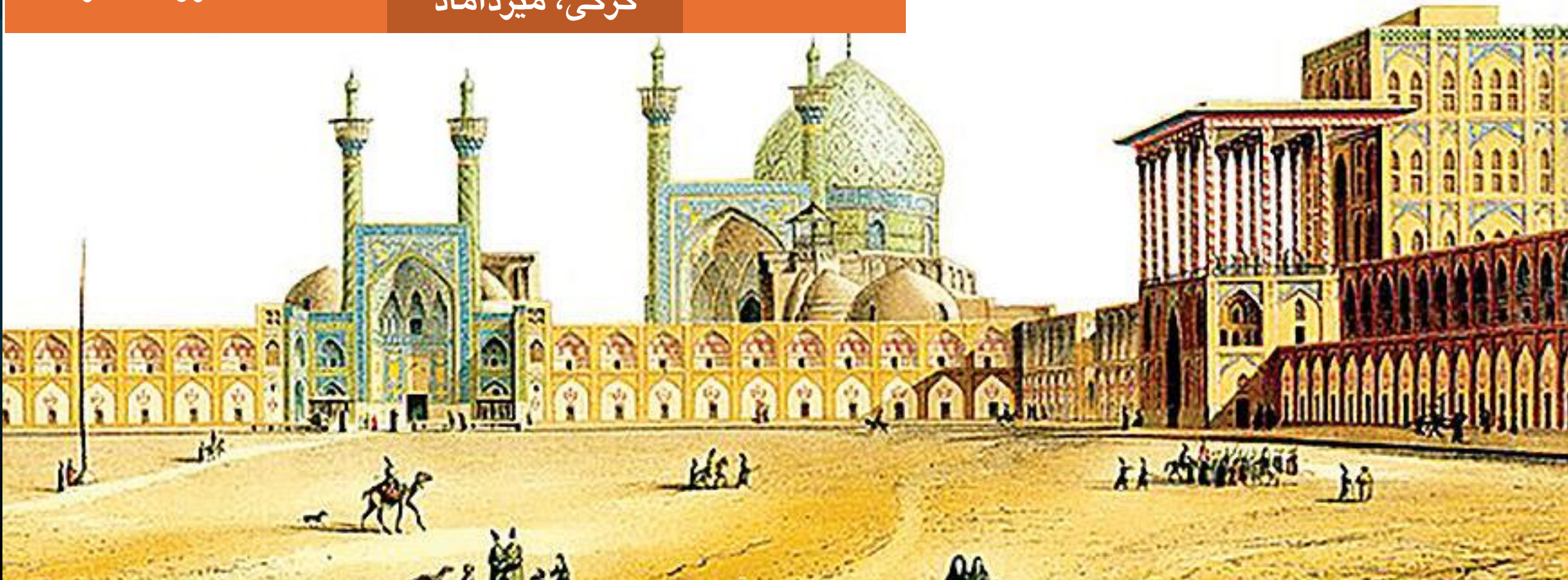
اختراع ابزارهای جدید دریانوردی
اختراع بادبان‌های متحرک

۱۴۷۸: دورزدن تنگه امید نیک توسط واسکو دوگاما
۱۴۹۲: بازپس‌گیری آندولوس
۱۴۹۲: رسیدن کریستف کلمب به قاره آمریکا

دوره کنش‌گری مد تجاری در ایران: مرکانتیلیسم (Mercantilism)

شمسی	میلادی	
آغاز ۸۷۹	۱۵۰۰	انقلاب علمی
پایان ۱۱۱۹	۱۷۴۰	انقلاب روشنفکری
		ملاصدرا، شیخ بهای، علامه مجلسی، محقق کرکی، میرداماد

• نسبت اقتصاد سیاسی میان اروپا، عثمانی، ایران
و هند همزمان با مرکانتیلیسم

	آغاز	پایان	آغاز	پایان		
اروپا	۸۷۹	۱۱۱۹	۱۵۰۰	۱۷۴۰	اندکی پس از بازپس‌گیری آندلس (۱۴۹۲ میلادی)	ایران عثمانی اروپا هند
عثمانی	۶۷۸	۱۳۰۳	۱۲۹۹	۱۹۲۴	(۸۷۱ شمسی) و اتمام جنگ‌های صلیبی	
ایران	۸۸۰	۱۱۰۱	۱۵۰۱	۱۷۲۲		
گورکانیان	۸۷۸	۱۲۰۰	۱۵۰۰	۱۸۲۱		

آموزه‌های مرکانتلیسم

- هر قطعه زمین از کشور بایستی در کشاورزی، معدن یا ایجاد صنعت به کار گرفته شود.
- همه مواد خام یافت شده در کشور بایستی در خدمت صنایع داخلی قرار بگیرند. چرا که کالاهای نهایی ارزش بیشتری نسبت به مواد خام دارند.
- افزایش جمعیت (جمعیت فعال) بایستی مورد تشویق قرار گیرد.
- صادرات طلا و نقره بایستی ممنوع شود و همه پول در داخل به گردش درآید.
- واردات کالای خارجی بایستی تاجای ممکن مورد تقبیح قرار گیرد.

هورنیک آلمانی (۱۶۴۰-۱۷۱۴)
Philipp Wilhelm von
Hornick
1684, Austria Over All, If
She Only Will

آموزه‌های مرکانتلیسم

- کالاهایی خاص که واردات آن‌ها ضروری است بایستی دسته اول خریداری شوند و در ازاء آن‌ها بایستی کالای داخلی پرداخت شود نه طلا و نقره
- تا جایی که ممکن است واردات باید محدود به فلزات خام شوند و فرآوری این فلزات باید در داخل کشور صورت گیرد.
- از فرصت‌ها تا جای ممکن بایستی جهت فروش مازاد صنایع کشور به خارج در ازاء طلا و نقره استفاده شود.
- اگر کالایی به اندازه کافی در داخل تولید شود، نباید اجازه واردات به آن داده شود.

هورنیک آلمانی (۱۶۴۰-۱۷۱۴)
Philipp Wilhelm von
Hornick
1684, Austria Over All, If
She Only Will

- تعرفه‌های بالا علی‌الخصوص بر کالاهای صنعتی
- ممانعت از تجارت مستعمرات با سایر کشورها
- ایجاد انحصار در اقلام اصلی
- ممنوعیت صادرات طلا و نقره در ازاء هرگونه پرداختی
- ممنوعیت تجارت با کشتی‌های خارجی و استفاده از فعالیت‌های جهت‌یابی دریایی خارجی
- یارانه بر صادرات

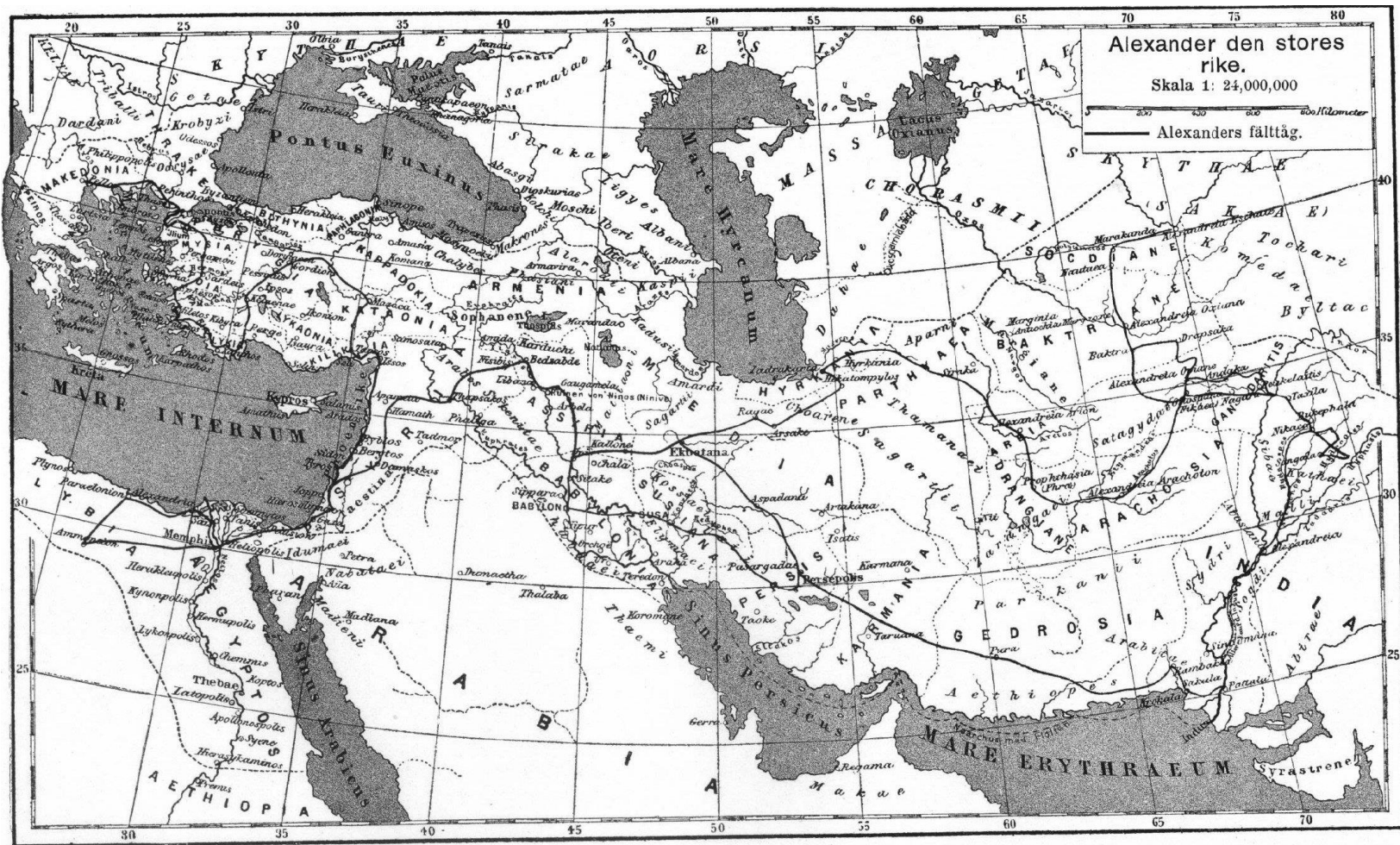
سیاست‌های
مرکانتلیسم

- ترقی صنایع از مجرای تحقیقات با یارانه مستقیم
- محدود کردن دستمزدها
- حداکثرسازی استفاده از منابع داخلی
- محدودسازی مصرف داخلی از مجرای موانع غیر تعرفه‌ای برای تجارت

سیاست‌های
مرکانتلیسم

عامل مؤثر در کنش‌گری مد تجاری سرمایه‌داری در ایران

محرك‌های تعاملي میان اروپا، عثمانی، ایران و هند

- محرك‌های فرهنگی (دینی و مذهبی)
 - محرك‌های نظامی (تشنجات پس از جنگ‌های صلیبی)
 - محرك‌های تجاری (منافع تجاری بازرگانی)
- هر سه دسته از محرك‌های فوق، بر تعاملات اقتصادی میان این چهار امپراتوری مؤثر بوده است.

محرك‌های مذهبی تعاملی

- تفاوت مذهبی میان اروپائیان، عثمانی‌ها، صفوی‌ها و گورکانیان، گونه‌هایی متفاوت از تعامل را میان این امپراطوری‌ها رقم می‌زد.
- این تعاملات عموماً ناشی از گونه‌توجه به **قاعده‌تزام** در دنیای شیعه و سنی بوده است.

قاعده تراحم

- تراحم، در اصطلاح عبارت است از تنافی دو حکم دارای ملاک در مقام امتثال، به سبب آن که مکلف، به انجام هر دو در یک زمان قادر نمی‌باشد.

- در این مقام دو حکم در باب جهاد و به ترتیب زیر هستند:

✓ حکم اول: دفع دشمن الف

✓ حکم دوم: دفع دشمن ب

- در زمانی که نتوان هر دو دشمن را با هم دفع کرد.

ادامه قاعده تزاحم

- تشخیص اولویت در دفع دشمن‌ها در مقام تزاحم، گونه‌هایی متفاوت از تعامل را میان امپراطوری‌های زیر رقم می‌زد:

- شیعیان صفوی
- سنی‌های گورکانی
- سنی‌های عثمانی
- مسیحیان اروپایی

(این دعوای نظری همچنان ملاک تصمیم در دنیای اسلام را تعیین می‌کند)

• تشخیص مزاحم در سنت‌های مذهبی اسلامی

ادامه قاعده مزاحم

	نتیجه	مزاحم دوم	مزاحم اول	
۱	سنی‌های تکفیری	شیعیان (دشمن قریب)	مسیحیت (دشمن بعید)	پیمان با مسیحیت علیه شیعیان
۲	سنی‌های متعادل	مسیحیت (دشمن اکبر)	شیعیان (دشمن اصغر)	پیمان با شیعیان علیه مسیحیت
۳	شیعه‌های تکفیری	اهل سنت (دشمن قریب)	مسیحیت (دشمن بعید)	پیمان با مسیحیت علیه اهل سنت
۴	شیعه‌های متعادل	مسیحیت (دشمن اکبر)	اهل سنت (دشمن اصغر)	پیمان با اهل سنت علیه مسیحیت
۵	مسیحیان	اسلام		

ادامه قاعده تزام

- این موجب می‌شد که مسیحیان گاه و بیگاه و با تقویت روحیه تکفیری‌گری میان شیعیان و اهل تسنن، صفویان و عثمانی‌ها را به جنگ علیه یکدیگر ترغیب کنند.

علل آتش‌افروزی اروپائیان میان صفویه و عثمانی‌ها

الف: جنگ‌های عثمانی و اروپائیان در مرزهای مشترک:

- ایران از زمان اوزون حسن آق‌قیونلو (سلطنت ۸۵۷ ق (۱۴۵۳) تا ۸۸۲ ق (۱۴۸۷))، در کانون توجهات اروپائیان قرار داشت. چرا که می‌خواستند با محاصره عثمانی، آن را در قرنطینه نگه دارند (متی، ص ۱۷).
- در نتیجه رفته‌رفته تلاش کردند ایران را به یک شریک نظامی مهم برای اروپائیان تبدیل کنند.

علل آتش‌افروزی اروپائیان میان صفویه و عثمانی‌ها

ب: تلاش در جایگزینی مسیر تجارت دریایی
به‌جای تجارت زمینی

ج: تغییر مسیر طلا (آرزوی همیشگی اروپائیان پس
از انقلاب دریانوردی)

• از این رو در همهٔ ایام، درگاه صفوی شاهد ورود
نمایندگان کشورهای اروپایی بوده است.

مثال‌هایی از شکست غربی‌ها در ایجاد خصومت بین ایران و عثمانی

- وزیر اعظم دربار صفوی (وزیر شاه سلیمان: شیخ علی خان) در پاسخ به تقاضای اروپائیان در خصوص ائتلاف ضد عثمانی:
- «قدرت‌های مسیحی به کرات شاه ایران را جهت اتحاد با خودشان برای جنگ علیه ترک‌ها فراخوانده‌اند، بعد از آن همیشه بدون حضور متحدشان صلح نموده‌اند.» (متی ص ۲۴)
- شاه سلیمان در پاسخ به درخواست روس‌ها برای جنگ با عثمانی: «بی احترامی به روس‌ها بهتر از نقض پیمان صلح با عثمانی‌هاست.» (متی، ص ۲۵)

مثال‌هایی از شکست غربی‌ها در ایجاد خصومت بین ایران و عثمانی

- شاه سلیمان در پاسخ به فرستاده روس که ضعف عثمانی‌ها در آن زمان را دلیلی برای حمله ایران به آن‌ها می‌دانست: «بگذار بنده خدا ضعیف و گرفتار باقی بماند، ولی ما نمی‌خواهیم به کلی از میان برود. درست است که او همسایه زورمند ماست و اغلب ما را ناراحت کرده است، ولی ما تحمل آن را نداریم پادشاهی از ادیان دیگر با ما همسایه شود. از سویی به مصلحت ما نیست که او چندان ضعیف شود که از پای درآید. زیرا کشور او سدی است در جلو مسیحیان که ما را از اینان آسوده خاطر می‌سازد.
- شاه سلیمان: «اجداد من پیمان صلح بسته‌اند و من تا ابد نسبت به آن وفادار خواهم بود. لعنت بر کسی که دوباره دست به شمشیر ببرد... ما خودمان باعث شدیم که توسط قدرت‌های مسیحی به مقدار زیادی ترک‌ها را رنجیده‌خاطر سازیم. اما بعداً قدرت‌های مسیحی بدون آن‌که ما را به حساب آورند، صلح کردند.» (متی، ص ۳۰)

مثال‌هایی از توفیق غربی‌ها در ایجاد خصومت میان ایرانیان و عثمانی

- پس از عقب‌نشینی سلطان سلیمان از آذربایجان و تحمل تلفات سنگین سپاه عثمانی از سرما و برف و نبود آذوقه، فرستاده ونیز در دربار عثمانی به پادشاه خود نوشت:
- «تا آنجا که عقل سلیم گواهی می‌دهد این امر جز خواست خدای بزرگ چیز دیگری نیست زیرا می‌خواهد که جهان مسیحیت را از ورطه نابودی پایانی رهایی بخشد (گفته‌ای از ترویزیانو سفیر دولت ونیزیا در دربار سلطان عثمانی)»
- سفیر دیگری از دولت‌های فرنگ که در استانبول به سر می‌برد، همین مضمون را بدین گونه بیان کرد که: «میان ما و ورطه هلاک تنها ایران فاصله است، اگر ایران مانع نبود عثمانیان به سهولت بر ما دست می‌یافتند.»

مثال‌هایی از توفیق غربی‌ها در ایجاد خصومت میان ایرانیان و عثمانی

- از محمد شاه چهارم به شاه‌سلیمان شاه ایران:
- به من خبر رسیده که شما با سپاهی گران از رود فرات عبور کرده‌اید و وارد نواحی اطراف بغداد شده‌اید... کارهای شما مانند اقدامات یک فاتح نیست، بلکه به عمل یک دزد شبیه است و همچنین اعمالی که شما مرتکب شده‌اید تشریک مساعی با دشمن خودمان، مسیحیان است...
- پاسخ شاه سلیمان:
- ... حتی اگر شما از ارتباطمان با مسیحیان که بر خلاف شما موجب رنج و عذاب ما نشده‌اند، متعجب نشوید، هیچ غمی به خود راه نمی‌دهیم. (متی، صص ۴۰ و ۴۱)

مثال‌هایی از توفیق غربی‌ها در ایجاد خصومت میان ایرانیان و عثمانی

- اوج تعامل مثبت با غربیان: زمان شاه سلطان حسین، آخرین پادشاه صفوی
- «در دورهٔ زمام‌داری شاه‌سلطان حسین (۱۱۰۵ تا ۱۶۹۴) (۱۱۳۵ تا ۱۷۲۲)، ایران سعی می‌کرد روابط دوستانهٔ خود با قدرت‌های اروپایی را تداوم بخشد. در واقع تا آخر عصر صفوی این روند به عنوان یک اصل مهم در سیاست خارجی ایران باقی ماند تا ایران با حفظ روابط دوستانه با قدرت‌های اروپایی، به عنوان کمربند حفاظتی، گرداگرد حکومت عثمانی را محافظت نمایند.

مثال‌هایی از توفیق غربی‌ها در ایجاد خصومت میان ایرانیان و عثمانی

- الف: کنترل عثمانی‌ها در مرزهای اروپایی و تضعیف آنها
- ب: قطع و تضعیف مسیر تجارت زمینی و ایجاد شرایط جهت تقویت مسیر تجارت دریایی با محوریت کمپانی هند شرقی
- ج: تقویت کمپانی هند شرقی در مواجهه با گورکانیان و تضعیف شدید گورکانیان با همکاری کمپانی هند شرقی و مهارجه‌های هندی
- د: ایجاد روابط شدید دوستانه میان ایران و انگلستان (مثال: شکست پرتغالی‌ها با همکاری انگلیس‌ها و شاه‌عباس)

نتیجه‌گیری از این بخش

- مد تجاری اروپا در دوران مرکانتیلیسم، پاسخی به مولدیت تجاری کشورهای شرقی بود. مرکانتیلیست‌ها با افزایش قدرت دریایی و نظامی و ایجاد تخاصم در مسیر تجارت زمینی در مسیر شرق به غرب، به اهداف خود در مکتب مرکانتیلیسم دست یافتند.
- در این مسیر، تجارت گورکانیان، ایران و عثمانی بسیار تضعیف شد و نتایج آن را می‌توان در انتهای دوران صفویه و ضعف شدید اقتصادی شاه‌سلطان حسین به وضوح مشاهده کرد.
- پادشاهان صفوی با گرت‌برداری سطحی از نهضت مرکانتیلیسم تلاش کردند دخایر طلای خود را نه با افزایش صادرات که با فشار بر تجار ایرانی و افزایش هدایای دریافتی و خراج‌های سلطنتی افزایش دهند. نتیجه این افعال را می‌توان در ساخت ظروف طلا در کاخ‌های سلطنتی و طلاکاری حرم‌های اهل‌البیت مشاهده کرد.
- این خود موجب تضعیف اقتصاد صفوی شد.

نتیجه‌گیری از این بخش

- نادرشاه نیز این گرته‌برداری سطحی را با نظامی‌گری درآمیخت و با حمله به کشورهای اسلامی همسایه (گورکانیان و عثمانی‌ها) تلاش کرد بر ذخایر طلای سلطنتی بیافزاید که در مواردی موفق شد اما نهایتاً افشاریه شکست‌های سنگینی را متحمل شد و دوران این سلسله از یازده سال تجاوز نکرد.
- لذا مرکانتیلیسم ضمن توفیق در اهداف خود، ایران را گرفتار گونه‌ای از گرته‌برداری سطحی کرد.

مدهای سرمایه‌داری در ایران

مدهای دوم و سوم: مد پولی و مد تولیدی

مد پولی و مد تولیدی

- مدهای دوم و سوم در اثربخشی سرمایه‌داری در ایران را می‌توان مد پولی و مد تولیدی دانست.
- این مدها را می‌توان در دوران انقلاب صنعتی ریشه‌یابی کرد.

	شمسی	میلادی	
آغاز	۱۱۳۹	۱۷۶۰	قبل از انتشار ثروت ملل اسمیت
پایان	۱۲۱۹	۱۸۴۰	قبل از انتشار مانیفست

عامل مؤثر در کنش‌گری مد تجاری سرمایه‌داری در ایران

- نسبت اقتصاد سیاسی میان اروپا و ایران در دوران
اثربخشی مدهای تولیدی و پولی

	پایان	آغاز	پایان	آغاز		
کمی پس از آغاز انقلاب صنعتی تا رکود بزرگ	۱۹۳۰	۱۷۷۶	۱۳۰۹	۱۱۵۵	کلاسیک / مارجینالیسم / مارکس / نئوکلاسیک	اروپا
	۱۹۲۴	۱۲۹۹	۱۳۰۴	۱۱۷۴	قاجاریه	ایران

انقلاب صنعتی

- انقلاب صنعتی با اختراع ماشین‌های بخار، ذوب مدرن آهن، ماشین چاپ و ماشین ریسندگی آغاز شد.
- این اختراعات زمینه را برای تولید انبوه تکنولوژیک فراهم ساخت.
- جایگزینی سرمایه به‌جای کار و ایجاد کارخانه‌های بزرگ، به سرمایه فراوان پولی نیاز داشت. این سرمایه توسط نظام بانکی و بازار سرمایه فراهم شد.
- لذا در انقلاب صنعتی، نظام تولیدی با نظام پولی ارتباط وثیقی پیدا کرد و بانک‌های متعددی در سراسر اروپا به‌وجود آمدند.

اثرات انقلاب صنعتی بر ایران

- دومینوی بانک‌سازی به زودی به ایران نیز رسید و امری غیرقابل اجتناب جلوه کرد. این در حالی بود که در ایران برخلاف اروپا، میلی به شیوه تولید انبوه وجود نداشت و ساختار اجتماعی ایران اجازه چنین کاری را نمی‌داد.
- با این حال افرادی چون امین الضرب، با ایجاد کارخانه‌هایی ابتدایی، نمادسازی برای تبدیل نظام تولیدی ایران به نظام تولید انبوه را آغاز کردند. فرایندی که هرگز محقق نشد. چرا که این نظام تولیدی با ساخت اجتماعی ایران تناسب نداشته و ندارد.
- با این حال بانکداران موفق شدند ضرورت بانک را چه در نظام شاهنشاهی قاجار و چه در میان علما القاء کنند.

نمونه القاء ضرورت احداث بانک در میان علما

- برخی علمای طراز اول حوزه، هم‌چون آخوند خراسانی، نظر موافق خود را اعلام نموده و تأسیس بانک را ضروری و منفعت آن را اجتناب‌ناپذیر دانستند؛ البته باوجود دو شرط مهم: حذف «ربا» و حذف «سلطه کفار».

- جواز و رجحان امور مزبوره، بر نهج مذکور و به حفظ از ربای محرم و مراقبت در حفظ عقاید و اعمال، محل شک و شبهه نیست. بلکه نظر به توقف بیضه اسلام و سد ابواب مداخله اجانب بر آن، از اهم تکالیف لازمه بر نوع مسلمین است. و ان شاء الله تعالی، حضرت ولی عصر ارواحنا فداه نصرت و تأیید خواهد فرمود. و لاحول و لا قوه الا بالله العلی العظیم.

نمونه مخالفت علما با احداث بانک

• آیت الله شاه‌آبادی در «شذرات المعارف»: بانک برخاسته از ساختار اجتماعی جامعه یهودی است و نمی‌تواند در ساختار جامعه اسلامی فعالیت کند.

مد پولی در ایران (تأسیس بانک‌ها) در دوران قاجار

	نام بانک	تأسیس (ش)	تأسیس (م)	مالک	
۱	بانک جدید شرق	۱۲۶۶	۱۸۸۷	کمپانی هند شرقی	ناصرالدین شاه
۲	بانک شاهنشاهی	۱۲۶۷	۱۸۸۹	رویترا انگلیسی	ناصرالدین شاه
۳	بانک استقراضی ایران	۱۲۶۹	۱۸۹۰	پولیاکوف روس	ناصرالدین شاه
۴	بانک عثمانی	۱۳۰۱	۱۹۲۲	دولت عثمانی	احمدشاه

مد تولیدی در ایران (تأسیس کارخانه‌ها) در دوران قاجار

- نماد مد تولیدی صنعتی (تولید انبوه تکنولوژیک) در ایران، حاج محمد حسن امین‌الضرب است که اولین پیشنهاد برای تأسیس بانک نیز از جانب او طرح و البته توسط دربار رد شد.
- او بعدها توانست با استفاده از ثروت فراوان و ارتباطات وثیق خود، کارخانه‌هایی را در ایران راه‌اندازی کند. این فرایند به شکلی ضعیف‌تر توسط فرزندش محمد حسین امین‌الضرب ادامه پیدا کرد.
- ✓ ایجاد خط راه آهن بین محمودآباد و آمل ۱۳۰۸ق
- ✓ احداث کارخانه برق
- ✓ احداث کارخانه بلورسازی ۱۳۰۵ق
- ✓ تأسیس کارخانه چینی سازی در تهران
- ✓ ایجاد کارخانه ابریشم تابي و ابریشم بافی
- ✓ بنای کاروانسرای حسن آباد میان راه تهران - قم
- ✓ ساخت راه افجه به تهران
- ✓ پیشنهاد تأسیس بانک در ۱۲۹۶ق
- ✓ پیشنهاد احداث اولین کارخانه ذوب آهن ایران در ۱۳۰۴ق بود که امتیاز آن را از شاه گرفت، اما موفق به اجرای آن نشد نام برد.

تعامل مدهای پولی و تولیدی در ایران

- مدهای تولیدی و پولی در ایران هرگز نتوانستند مقوم یکدیگر شوند. چرا که همانگونه که گفته شد، ساخت اجتماعی ایران با تولید انبوه سنخیت ندارد.
- لذا بخش پولی به جای قرار گرفتن در خدمت تولید انبوه، همواره در ساختار رانتی دولتی و در میان متنفذین به خدمت گرفته شده است.
- اتفاقی که هنوز هم اقتصاد ایران از آن رنج می برد.

نتیجه گیری از این بخش

- مدهای تولیدی سرمایه‌داری بدون توجه به ساخت‌های اجتماعی و اقتصادی ایران و با گرت‌برداری سطحی از دنیای سرمایه‌داری و البته توسط خارجیان در ایران راه‌اندازی شدند. و هیچ‌گاه نتوانستند کارایی اقتصادی پیدا کنند.

مدهای سرمایه‌داری در ایران

مد چهارم: مد مصرفی

مد مصرفی

- شکل‌گیری مد مصرفی در ایران را می‌توان همگام با نظریه‌سازی‌های کینز دانست. در جایی که متأثر از نظریات او، دنیای اروپایی تلاش کرد بخش تقاضا را چه از جانب دولت و چه در خارج از کشور تقویت کند.

	شمسی	میلادی	
آغاز	۱۳۰۹	۱۹۳۰	رکود بزرگ، قبل از جنگ جهانی دوم
پایان	۱۳۵۸	۱۹۸۰	آغاز انقلاب ICT شهید مدرس، آیت‌الله شاه‌آبادی، آیت‌الله بروجردی، امام خمینی

مد مصرفی

- نسبت اقتصاد سیاسی میان اروپا و ایران در دوران
اثربخشی مد مصرفی

	پایان	آغاز	پایان	آغاز		
جنگ جهانی دوم	۱۹۸۰	۱۹۳۰	۱۳۵۸	۱۳۰۹	اقتصاد کینزی	اروپا
جنگ سرد	۱۹۷۹	۱۲۹۹	۱۳۵۷	۱۳۰۴	پهلوی	ایران

مد مصرفی

- رکود بزرگ سبب شد که کارخانجات اروپایی که حیات خود را در ایجاد بازارهای جدید مصرفی می‌دیدند، از ابزارهای مختلفی جهت تغییر ذائقه مصرفی مردم دنیا به سوی کالاهای اروپایی استفاده کنند.
- این امر پیش از این رخ نداده بود و کشورهای مختلف اعم از آفریقایی و آسیایی، هرگز رغبت زیادی برای مصرف کالاهای اروپایی نداشتند.
- لذا تغییر ذائقه مصرفی از مجرای تغییر فرهنگ در دستور کار قرار گرفت و در این مسیر از راهکارهای مختلفی بهره‌گرفته شد. لوژهای فراماسونری، تحصیل‌کرده‌های غرب، تبلیغات پر رنگ و لعاب و حتی به کارگماردن حاکمان سرتاپا غربی.
- لذا زمینه برای تبدیل بعضی از کشورها به بازار مصرف فراهم شد. البته با این بهانه که مصرف، مقدمه‌ای بر تولید است (ظاهر منظر کینز).

مثال‌هایی از توفیق سرمایه‌داری در القاء مد مصرفی به ایران

- تقی‌زاده: «ما باید از فرق سر تا نوک پا فرنگی شویم»
- رزم‌آرا: «رزم آرا (نخست وزیر شاه): ایرانی‌ها بدون کمک غرب یک لوله‌نگ (آفتابه) هم نمی‌توانند بسازند»
- تغییر شیوه مصرف در ایران را به وضوح می‌توان در این دوران مشاهده کرد. شیوه مصرفی که هرگز تولید را در ایران رونق نبخشید و در عوض موتور کارخانجات غربی را به حرکت درآورد.

نتیجه‌گیری از این بخش

- در دوران پهلوی، اثر مدهای تجاری، تولیدی و پولی سرمایه‌داری همچنان ادامه یافت. بعلاوه مد مصرفی مردم نیز تحت تأثیر سرمایه‌داری قرار گرفت. و این امر چه در میان حاکمان و چه در میان مردم به اوج خود رسید.

- مردم و حاکمان در مصرف کالاهای خارجی با استفاده از سرمایه‌های شخصی و ملی (نفت و معادن) از یکدیگر پیشی گرفتند و بازار مناسبی را برای این کالاها تشکیل دادند. امری که هنوز به طور ملموس در فرهنگ ایرانی به وضوح مشاهده می‌شود.

مدهای سرمایه‌داری در ایران

مد پنجم: مد توزیعی

مد توزیعی

- سرمایه‌داری توزیعی، در نتیجهٔ انقلاب ICT و به وجود آمدن شرایط برای توزیع انبوه کالاهای تجاری در بدنهٔ جوامع ایجاد شده است.
- این گام از سرمایه‌داری با دوران انقلاب اسلامی همراه شده است. ایجاد مراکز بزرگ خرید، فروشگاه‌های بزرگ الکترونیک و استارت‌آپ‌های توزیعی و شبکه‌های بزرگ بازاریابی از نمودهای این مد از سرمایه‌داری هستند.
- البته سرمایه‌داری توزیعی، مکلف است کالاهای دنیای سرمایه‌داری را با کاربست روش‌های دانش‌محور در دنیا توزیع کند. و این اتفاق در ایران نیز به راحتی رخ داده است. جایی که این‌گونه‌های توزیعی، مجال مناسبی را برای رونق کالاهای سرمایه‌داری فراهم ساخته‌اند.

نتیجه‌گیری

- مدهای مختلف سرمایه‌داری از مرکانتیلیسم تا به امروز بر ایران اثربخش بوده‌اند. اما ایران هرگز نتوانسته است بخشی از دنیای سرمایه‌داری شود. چرا که کنش‌های سرمایه‌داری، در طور دوران تاریخ تطور ایران در دنیای مدرن، واکنش‌هایی را طلب کرده است که منافع سرمایه‌داری را تأمین کند. و ایران همواره این واکنش‌ها را به بهترین نحو انجام داده است.
- دکترین سرمایه‌داری را می‌توان به وضوح در توصیه‌های مرکانتیلیستی مشاهده کرد. توصیه‌هایی که قرن‌ها دنبال شده است و تا به امروز به نتایج فراوانی در دنیای سرمایه‌داری دست یافته است.